

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJD
ACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

De Relatie tussen Copingstijl van Ouders en Participatie in Vrijetijdsactiviteiten
bij Jonge Kinderen met en zonder Cerebrale Parese.

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Student: F.H. Overeem (Manon)

Studentnummer: 3682773

Docent: M.K. Bult - Mulder

Datum: 19-06-2015

Voorwoord

Na de bachelor pedagogische wetenschappen en een erg mooi en leuk tussenjaar, doorgebracht in Zuid Afrika, was het dit jaar tijd om een master te gaan volgen. Deze thesis is in dat kader geschreven. Ik heb dit traject als zeer leerzaam ervaren, ik ben uitgedaagd en er werd steeds net iets meer gevraagd dan ik al kon. Wat natuurlijk de manier is waarop men dingen leert. Hoewel er ups en downs waren in dit proces, en significant meer downs dan ups, was het een nuttige en verrijkende ervaring voor me.

Graag wil ik ook nog verschillende mensen bedanken. Ten eerste Maureen Bult, mijn thesisbegeleider. Bedankt voor de hulp en het meedenken. Verder wil ik Wim en Ina Overeem bedanken voor hun niet aflatende steun en het grote vertrouwen dat ze in mij hebben. Ten slotte wil ik Charlotte de Kooter, Myrthe van Randen en Hanna Meeussen bedanken. Bedankt voor de steun, de hulp, de feedback, de gezelligheid en dat jullie de uren achter SPSS bijna leuk hebben gemaakt.

Samenvatting

Achtergrond: Het participeren in vrijetijdsactiviteiten draagt bij aan de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen. Kinderen met cerebrale parese (CP) participeren minder dan kinderen zonder CP. Een mogelijke factor hierin is de copingstijl van de ouders. **Doel:** Huidig onderzoek bekijkt of er een relatie is tussen de copingstijl van ouders en de intensiteit van participatie van hun kinderen in de leeftijd tussen 18 en 47 maanden, met en zonder CP en of er een verschil in relatie is tussen deze twee groepen. **Methoden:** In totaal hebben er 120 participanten deelgenomen aan het onderzoek. Achtenvijftig ouders met een kind zonder CP, met een gemiddelde leeftijd van 32 maanden ($M = 32.9$, $SD = 8.8$) en 62 ouders met een kind met CP, met een gemiddelde leeftijd van 35 maanden ($M = 35.6$, $SD = 5.6$). Copingstijl werd gemeten doormiddel van de Utrechtse Copingslijst (UCL), mate van participatie van de kinderen werd gemeten door de Assessment of Preschool Children's Participation (APCP), beide ingevuld door de ouders. **Resultaten:** Er bestaat geen relatie tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie voor kinderen met CP. Voor kinderen zonder CP bestaat er voor twee copingstijlen een negatieve relatie met de intensiteit van participatie, dit zijn een zeer lage vermijdende copingstijl ($r = -.36$, $p = .004$) en een lage mate van geruststellende gedachten ($r = -.383$, $p = .003$). Er is geen verschil in relatie gevonden tussen de intensiteit van de participatie en de gebruikte copingstijlen van de ouders bij kinderen met en zonder CP.

Keywords: Cerebrale parese, copingstijl, ouders, jonge kinderen, participatie, vrijetijdsactiviteiten

Abstract

Background: Participating in leisure activities is an essential part of the social and cognitive development of children. Children with cerebral palsy (CP) participate less than children without CP. A possible factor in this is the coping style of parents. **Objective:** Current research focuses on whether there is a relationship between the coping style of parents and the intensity of participation of their children, aged between 18 and 47 months, with and without CP and whether there is a difference in the relationship between those two groups. **Methods:** A total of 120 participants took part in the study. Fifty-eight parents of children without CP, with a mean age of 32 months ($M = 32.9$, $SD = 8.8$), and 62 parents of children with CP, with a mean age of 35 months ($M = 35.6$, $SD = 5.6$). Coping style of the parent was measured by the Utrechtse Copinglijst (UCL), intensity of participation of the children was

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

measured by the Assessment of Preschool Children's Participation (APCP), both completed by the parents. **Results:** There appears to be no relationship between the coping style of the parents and the intensity of participation for children with CP. There is a negative relationship between, a very low degree of avoidance ($r = -.36, p = .004$) and a low degree of reassuring thoughts ($r = -.383, p = .003$), and the intensity of participation. There was no significant difference in relationship between the intensity of participation and the coping style of the parent of children with and without CP.

Keywords: Cerebral palsy, coping style, parental, young children, participation, leisure activities

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Het participeren in vrijetijdsactiviteiten is van essentieel belang voor de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen. Het biedt de mogelijkheid voor jonge kinderen tot het ontwikkelen van interesses, sociale vaardigheden en het uiten van creativiteit (King et al., 2003; Simpkins, Ripke, Huston & Eccles, 2005). Participatie wordt door de Wereldgezondheidsorganisatie gedefinieerd als ‘iemand's deelname aan het maatschappelijk leven’ (World Health Organisation, 2001). Specifieker is de definitie van participatie in vrijetijdsactiviteiten: ‘participeren in spel, sport, cultuur, knutselen, hobby's en sociale activiteiten’ (King et al., 2003). Als jonge kinderen, van 2 tot 3 jaar, al participeren in vrijetijdsactiviteiten, zullen ze dit op latere leeftijd ook meer doen en hebben zo meer mogelijkheden om zelfvertrouwen te krijgen en nieuwe vaardigheden te leren (Findlay, Garner & Kohen 2009; Ridgway et al., 2009).

Het blijkt echter dat kinderen met een lichamelijke beperking, zoals cerebrale parese (CP), minder participeren dan kinderen zonder lichamelijke beperking (Bult et al., 2010; Imms, Reilly, Carlin & Dodd, 2008; Majnemer et al., 2008; Shikako-Thomas, Majnemer, Law & Lach, 2008). Ook participeren jonge kinderen met CP, in de leeftijd van 24 tot 36 maanden, minder dan oudere kinderen (Bult, et al., 2013). CP is een van de meest voorkomende lichamelijke beperkingen bij kinderen (Jones, Morgan, Shelton & Thorogood, 2007). CP is een niet-progressieve beperking van houding en beweging. De beperking uit zich op verschillende manieren en mate van ernst, afhankelijk van het beschadigde gebied in de hersenen (Jones, Morgan, Shelton & Thorogood, 2007).

Er zijn verschillende factoren die bijdragen aan de mate van participatie van jonge kinderen. Eén van die factoren, bij kinderen met CP, is de mate van de lichamelijke beperking, bepaald aan de hand van de Gross Motor Function Classification Systems (GMFCS) (Rosenbaum, 2003). Hoe ernstiger de lichamelijke beperking, des te minder een kind met CP participeert in activiteiten (Majnemer et al., 2006; King et al., 2003; Welsh, Jarvis, Hammal & Colver, 2006). Er zijn ook verschillende gezinsfactoren die een rol spelen in de mate van participatie van kinderen (King et al., 2003). Het opleidingsniveau van de ouders heeft een positieve relatie met de mate van participatie van een kind (King et al., 2006; Law et al., 2006; Shikako-Thomas et al., 2013); Law et al., 2006). Ook de sociaal economische status (SES) van het gezin hangt samen met de mate van participatie van een kind. Kinderen uit gezinnen met een lager SES participeren minder in georganiseerde activiteiten dan kinderen uit gezinnen met een hoger SES (Simpkins, Ripke, Huston & Eccles,

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

2005; King et al., 2009; King et al., 2003; Law, Petrenchik, King & Hurley, 2007). Ten slotte blijkt een hoge mate van ouderlijke stress samen te hangen met minder participatie van het kind (King et al., 2009; Majnemer et al., 2008; McTavish & Shelein, 1997). Ouders van kinderen met CP ervaren meer stress dan ouders van kinderen zonder CP (King, King, Rosenbaum & Goffin, 1999; Raina et al., 2005; Sanders & Morgan, 1997).

Een manier om met deze stress om te gaan, is een passende copingstijl toe te passen (Carver, Scheier & Weintraub, 1989; Passer et al., 2009). Coping is de manier waarop mensen omgaan met stress of problemen die zich voor doen en het omgaan met de negatieve emoties die veroorzaakt worden door de stressvolle situatie (Dabrowska & Pisula, 2010). Er zijn verschillende copingstijlen te onderscheiden, te weten: actief aanpakken, palliatieve reactie, vermijden/afwachten, sociale steun zoeken, passief reactiepatroon, expressie van emoties en geruststellende gedachten (Schreurs, Willige, Van de Brosschot, Tellegen & Graus, 1993). Deze zeven stijlen kunnen onderverdeeld worden in twee categorieën, dit zijn probleemgerichte coping (actief aanpakken, sociale steun zoeken en geruststellende gedachten) en emotiegerichte coping (palliatieve reacties, vermijden, passief reactiepatroon en expressie van emoties). Bij probleemgerichte coping probeert men het probleem aan te pakken en de stressvolle situatie te veranderen in een situatie die niet langer als stressvol wordt ervaren. Bij emotiegerichte coping probeert men het emotionele leed, dat veroorzaakt wordt door de stressvolle situatie, te verminderen of dragelijk te maken (Passer et al., 2009).

Uit de enkele studies die gedaan zijn naar copingstijlen van ouders van kinderen met en zonder CP, komt naar voren dat er een verschil bestaat tussen de copingstijl die gebruikt door deze twee groepen (Summers et al., 1989; Paster, Brandwein & Walsh, 2009). Ouders van kinderen die zich normaal ontwikkelen maken vooral gebruik van de copingstijlen sociale steun zoeken en geruststellende gedachten (Sivberg, 2002). Dit zijn probleemgerichte copingstijlen. Daarentegen maken ouders van een kind met CP, vergeleken met ouders van een kind zonder CP, meer gebruik van een vermijdende copingstijl (Paster, Brandwein & Walsh, 2009; Whittingham, Wee, Sanders & Boyd, 2013). Verder gebruiken ouders van een kind met CP tevens veel de copingstijlen sociale steun zoeken, palliatieve reactie waarbij ze afleiding zochten in eten of hun werk en expressie van emoties. Dit zijn veelal emotie gerichte copingstijlen (Whittingham, Wee, Sanders & Boyd, 2013). De copingstijl actief aanpakken wordt door beide groepen ouders gebruikt, hier is geen significant verschil voor gevonden (Judge, 1998; Paster, Brandwein & Walsh, 2009). Ten slotte blijkt dat, hoewel niet voor alle

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

copingstijlen significant, ouders van een kind met CP hoger scoren op het gebruik van alle copingstijlen dan ouders van kinderen zonder CP. Ouders met een kind met CP maken meer stressvolle gebeurtenissen mee, en hebben daardoor meer copingstrategieën nodig (Paster, Brandewein & Walsh, 2009).

Welke stijl passend en effectief is, hangt van de situatie af. Echter, over het algemeen wordt gevonden dat het gebruik van een probleemgerichte copingstijl het meest effectief is, in het omgaan met stress, voor ouders met en zonder een kind met een beperking (Passer et al., 2009; Carver, Scheier & Weintraub, 1989; Mavroveli, Petrides, Rieffe & Bakker, 2007). Het gebruik van een probleemgerichte copingstijl van de ouders kan het gezin kracht geven en sterker maken, zodat ze beter kunnen omgaan met en zich beter kunnen aanpassen aan een stressvolle situatie, zoals een jong kind met een lichamelijke beperking (Dunst, Trivette & Thompson, 1990; Holahan & Moos, 1990; Judge, 1998; McCubbin et al., 1980; Snyder, 2001; Stoneman & Gavidia-Payne, 2006).

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie van hun kind, met of zonder CP. In de enkele studies die wel zijn gedaan blijkt dat een effectieve copingstijl een belangrijke factor is in de relatie tussen een stressvolle gebeurtenis, zoals een kind met CP, en hoe goed het gezin zich aanpast aan de situatie en alledaagse weer dingen oppakt, zoals het laten participeren van hun kind (McCubbin et al., 1980). Verder kan een effectieve copingstijl van de ouders de mate van participatie van een kind met CP bevorderen (McTavish & Schelein, 1997; Shikako-Thomas, Majnemer, Law & Lach, 2008). Gezien de positieve bijdrage van participatie aan de ontwikkeling van jonge kinderen (King et al., 2006; Majnemer et al., 2008) en het feit dat kinderen met CP vaak minder participeren dan kinderen zonder CP (Shikako-Thomas, Majnemer, Law & Lach, 2008), is het van belang dat er meer duidelijkheid komt over de relatie tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie van hun kind. Zoals eerder genoemd bestaat er een verschil tussen de gebruikte copingstijlen van ouders met en zonder een kind met CP, daarom zullen deze twee groepen vergeleken worden.

De centrale vraag in dit onderzoek is: Is er een relatie tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie van kinderen, tussen de 18 en 47 maanden, met en zonder CP en is er een verschil in relatie voor deze twee groepen?

Methode

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Participanten

Huidig onderzoek richt zich op ouders van kinderen tussen de 18 en 47 maanden, met en zonder CP. Er hebben 68 ouders deelgenomen aan het onderzoek van kinderen met CP en 67 ouders van kinderen zonder CP. De demografische gegevens van de steekproef zijn te vinden in tabel 2.

Procedure

De data die betrekking heeft op de kinderen met CP is afkomstig van het LEARN 2 MOVE 2-3 onderzoek en is verzameld bij 15 revalidatiecentra in Nederland. Dit is een selecte steekproef (Ketelaar et al., 2010). De data van ouders van kinderen zonder CP is verzameld door gebruik te maken van het sociale netwerk van de onderzoekers. Dit is een gemakssteekproef. De vragenlijsten zijn persoonlijk overhandigd aan de ouders of per post opgestuurd. De ouders hebben de ingevulde vragenlijsten teruggestuurd naar de onderzoekers.

Meetinstrumenten

De onafhankelijke variabele in dit onderzoek is de copingstijl van ouders, deze wordt gemeten met de Utrechtse Copinglijst (UCL). De betrouwbaarheid en validiteit van deze test zijn als voldoende beoordeeld. De normen zijn echter wel verouderd (Egberink, Janssen & Vermeulen, 1994; Scheurs, Willige Brosschot, Tellegen & Graus, 1993). De UCL bestaat uit 47 items, verdeeld over zeven subschalen en brengt de cognitieve en gedragsmatige strategieën die mensen gebruiken om met problemen om te gaan in kaart (Scheurs, Willige Brosschot, Tellegen & Graus, 1993). De zeven subschalen staan gelijk aan zeven copingstijlen, deze zijn: actief aanpakken, palliatieve reactie, vermijden, sociale steun zoeken, passief reactiepatroon, expressie van emoties/boosheid en geruststellende gedachten. De items worden gescoord op een vierpunts-schaal. De somscore per schaal is op interval meetniveau, de normscores per schaal zijn op ordinaal meetniveau. De doelgroep van deze vragenlijst zijn adolescenten en volwassenen vanaf 14 jaar.

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Tabel 1.

Betrouwbaarheid zeven subschalen UCL gemeten met Cronbach's α

NS personeel		Actief aanpakken	Palliatieve reactie	Vermijden	Sociale steun zoeken	Passief reactiepatroon	Expressie van emoties	Gerustste gedachte
Mannen	$N = 1116$	0.82	0.76	0.73	0.74	0.70	0.63	0.69
Vrouwen	$N = 84$	0.66	0.70	0.63	0.83	0.62	0.61	0.77
Totaal	$N = 1200$	0.82	0.76	0.73	0.75	0.70	0.64	0.70

De afhankelijke variabele bij dit onderzoek is participatie in vrijetijdsactiviteiten, gemeten door de Assessment of Preschool Children's Participation (APCP) (Bult et al., 2013). Deze test onderzoekt de diversiteit (welke activiteiten doet het kind) en de intensiteit (hoe vaak doet een kind activiteiten). De constructvaliditeit en de test –hertest betrouwbaarheid worden als voldoende beoordeeld. Dit geldt voor de gehele test, niet alle domeinen scoren los ook voldoende (Bult et al, 2013). De vragenlijst is voor kinderen van 2 jaar tot en met 5 jaar en 11 maanden en wordt door de ouders ingevuld. Er zijn 45 items, elk item bestaat uit een tekening van een activiteit. Ouders geven, op een zevenpunts-schaal, aan of een activiteit de afgelopen vier maanden is gedaan door hun kind en hoe vaak. De APCP meet op vier domeinen: speelactiviteiten (negen items), vaardigheidsontwikkeling (15 items), actief bewegen (tien items) en sociale activiteiten (11 items). Er wordt, in huidig onderzoek, gekeken naar de totaalscore op intensiteit van participatie van deze vier domeinen samen (Cronbach's α van 0.84). De items zijn op interval meetniveau (Bult et al., 2013).

Voor zowel de UCL als de APCP geldt dat de totaalscore van een schaal zal worden berekend als minimaal 80% van de items van die schaal ingevuld zijn.

Data analyse

Om te berekenen of de data normaal verdeeld is wordt de skewness en kurtosis berekend. Als de waardes tussen de -1 en 1 liggen betekent dit dat de data normaal verdeeld is, er wordt dan gebruikt gemaakt van parametrische toetsen. Liggen de waardes buiten de -1 en 1 , dan wordt er gebruik gemaakt van non-parametrische toetsen (Field, 2006).

Om te kijken of er een verschil is tussen de copingstijl van ouders van kinderen met en zonder CP wordt er gebruik gemaakt van een t-toets. Tevens wordt deze toets gebruikt om te

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

bekijken of er een verschil is in participatie van kinderen met en zonder CP. De effectgrootte wordt berekend door middel van Cohen's d .

Om vervolgens te toetsen of er een relatie is tussen de copingstijl van ouders en de participatie van hun kinderen, met en zonder CP, wordt de Pearson Correlatie berekend. Ten slotte wordt er gekeken, met een Fischer Z-toets, of de relatie tussen de copingstijl van ouders en de participatie van kinderen in vrijetijdsactiviteiten significant verschilt tussen de twee groepen. Dit zijn allemaal bivariate toetsen. Bij alle genoemde toetsen geldt het significantieniveau $p < .05$.

Resultaten

Er zijn in totaal 120 respondenten meegenomen in de resultatenanalyse. Hiervan hebben 62 kinderen CP met een gemiddelde leeftijd van 35 maanden ($M = 35.6$, $SD = 5.6$) en 58 kinderen zonder CP met een gemiddelde leeftijd van 32 maanden ($M = 32.9$, $SD = 8.8$).

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Tabel 2

Demografische gegevens steekproef

	Kinderen met CP		Kinderen zonder CP		Totale steekproef	
	<i>N</i> = 62	51.7%	<i>N</i> = 58	48.3%	<i>N</i> = 120	100%
Geslacht						
Jongen	37	59.7	14	24.2	51	42.5
Meisje	25	40.3	22	37.9	47	39.2
Onbekend	-	-	22	37.9	22	18.3
Leeftijd (in maanden)						
18- 32	21	33.9	29	50	50	41.7
33-47	41	66.1	29	50	70	58.3
GMFCS niveau						
Niveau I	36	58.1	-	-	-	-
Niveau II	7	11.3	-	-	-	-
Niveau III	9	14.5	-	-	-	-
Niveau IV	9	14.5	-	-	-	-
Niveau V	0	0	-	-	-	-
Opleidingsniveau vader						
Laag (LO, LBO, MAVO)	12	19.4	4	6.9	16	13.3
Midden (HAVO, VWO, MBO)	31	50	24	41.4	55	45.8
Hoog (HBO, WO)	14	22.6	28	48.3	42	35
Opleidingsniveau moeder						
Laag	9	14.5	3	5.2	12	10
Midden	33	53.2	19	32.8	52	43.3
Hoog	19	30.6	36	62	55	45.8
Gezinsinkomen						
Bijstandsniveau of lager (minder dan 10.000)	1	1.6	1	1.7	2	1.7
Minimum tot modaal (10.000-30.000)	22	35.5	6	10.3	28	23.3
Modaal – 1,5 keer modaal (30.000 – 50.000)	19	30.6	23	39.7	42	35
1,5 keer modaal of meer (>50.000)	11	17.7	25	43.1	36	30

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag zijn verschillende analysetechnieken gebruikt, om deze technieken te mogen gebruiken moet er voldaan worden aan de assumptie van normale verdeeldheid in groepen en een interval of ratio meetniveau van de variabelen. De subschaal passief reactiepatroon is niet normaal verdeeld voor de kinderen met CP. De steekproef is groot genoeg om een t-toets uit te voeren, verder wordt er voor deze subschaal gebruikt gemaakt van Spearman's rangcorrelatiecoëfficiënt. Er wordt niet voldaan

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

aan de assumptie van interval of ratio meetniveau door de UCL, de normscores worden gemeten op ordinaal meetniveau. Hiervoor zijn dummyvariabelen aangemaakt.

Door middel van een onafhankelijke t-toets is gekeken of er sprake is van een verschil in gemiddelden voor de totale intensiteit van participatie van kinderen met en zonder CP, ook is er gekeken of er een verschil is in gebruikte copingstijlen voor deze groepen. Er is tweezijdig getoetst is. Uit de t-toets blijkt dat er een significant verschil bestaat in intensiteit van participatie tussen kinderen met CP en kinderen zonder CP. Kinderen met CP participeren minder ($M = 2.93$, $SD = .72$) dan kinderen zonder CP ($M = 3.6$, $SD = .65$), $t(120) = -5.3$, $p < .05$, $d = 0.9$. Dit is een groot effect. Uit de t-toets blijkt verder dat de copingstijl passief reactiepatroon significant vaker wordt gebruikt door ouders van kinderen met CP ($M = 10.4$, $SD = 3.1$) dan door ouders van kinderen zonder CP ($M = 9.07$, $SD = 1.67$), $t(120) = 3.0$, $p < .05$, $d = 0.53$. Dit is een gemiddeld effect.

Tabel 3

Verschillen tussen kinderen met en zonder CP op de schaal totale intensiteit van de APCP en de schalen van de UCL

	Kinderen met CP <i>N = 60</i>	Kinderen zonder CP <i>N = 58</i>	Verskil gemiddelde somscores kinderen met en zonder CP	<i>t</i> -waarde
APCP Intensiteit gemiddelde somscores (SD)				
Totaal	2.933 (0.72)	3.597 (0.64)	-0.665	-5.317*
UCL gemiddelde somscores (SD)				
Actief aanpakken	19.15 (3.06)	19.67 (2.67)	-0.522	-0.987
Palliatieve reactie	15.41 (3.1)	16.14 (3.1)	-0.728	-1.286
Vermijden	11.92 (2.8)	12.16 (2.27)	-0.239	-0.508
Sociale steun zoeken	14.62 (3.37)	15.42 (3.12)	-0.789	-1.331
Passief reactiepatroon	10.43 (3.1)	9.07 (1.67)	1.364	3.001*
Expressie van emoties	5.72 (1.75)	6.26 (1.45)	-0.542	-1.832
Geruststellende gedachten	11.92 (2.8)	12.16 (2.27)	-0.239	-0.508

Note. SD, standaarddeviatie

* $p < .05$ tweezijdig getoetst

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Voor de kinderen met CP bestaat er geen significante relatie tussen de copingstijl van de ouders en de intensiteit van participatie van hun kinderen. Voor de kinderen zonder CP bestaat er een significante negatieve relatie tussen de intensiteit van de participatie van het kind en een zeer lage score op een vermijdende copingstijl, $r = -.377$, $p = .004$, $N = 58$. De effectgrootte is $R^2 = .142$, dit is een klein effect. Tevens bestaat er een significante negatieve relatie tussen de totaal score op intensiteit van de participatie en een lage score op de copingstijl geruststellende gedachten, $r = -.383$, $p = .003$, $N = 58$. De effectgrootte is $R^2 = .146$, dit is een klein effect.

Om te toetsen of de relatie tussen de copingstijl van de ouders en de participatie van kinderen verschilt tussen de twee groepen wordt gebruik gemaakt van de Fischer-Z toets. Er bestaat geen significant verschil in relatie tussen de intensiteit van de participatie en de gebruikte copingstijl van de ouder.

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Tabel 4

Pearson correlatie of Spearman correlatie en Fisher's Z toets tussen de UCL subschalen en de totaal score intensiteit van de APCP

		Kinderen met CP N = 60			Kinderen zonder CP N = 58			
APCP intensiteit totaal en		p	r	R2	p	r	R2	Fischer's Z
Actief aanpakken	Zeer laag	-	-	-	-	-	-	-
	laag	.309	.135	.018	.602	.070	.0049	.729
	Hoog	.991	-.001	0.000001	.894	-.018	.0003	.029
	Zeer hoog	.707	.050	.0025	.962	.006	.00004	.817
Palliative reactie	Zeer laag	.504	-.087	.008	.494	-.092	.008	.979
	Laag	.734	-.044	.002	.803	.034	.001	.68
	Hoog	.393	-.111	-.012	.958	.007	.00005	.531
	Zeer hoog	-	-	-	-	-	-	-
Vermijden	Zeer laag	.212	-.164	-0.027	.004**	-.360	.130	.895
	Laag	.799	-.034	-.001	.164	-.185	-.034	.783
	Hoog	.128	.199	.039	.359	.123	.015	.637
	Zeer hoog	.475	.094	.009	-	-	-	-
Sociale steun zoeken	Zeer laag	.346	-.124	-.015	-	-	-	-
	Laag	.925	-.012	-.0001	.472	-.097	-.009	.653
	Hoog	.948	.009	.000	.070	.241	.058	.212
	Zeer hoog	.376	-.116	-.013	.696	-.053	-.003	.738
Passief reactiepatroon*	Zeer laag	.828	.029	.001	.739	.045	.002	.932
	laag	.364	-.119	-.014	.356	-.123	-.015	.983

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

	Hoog	.668	.057	.003	.922	.013	.000	.816
	Zeer hoog	.713	.049	.002	-	-	-	-
Geruststellende gedachten	Zeer laag	.099	-.215	-.046	.735	-.045	-.002	.359
	laag	.409	-.109	-.012	.003**	-.383	-.147	.120
	Hoog	.466	.096	.009	.084	.229	.052	.469
	Zeer hoog	.371	.118	.014	.448	.102	.010	.932
Expressie van emoties	Zeer laag	.511	.086	.007	.052	-.257	.066	.065
	Laag	.859	.023	.001	.501	-.090	-.008	.549
	Hoog	.545	-.080	-.006	.659	.059	.003	.461
	Zeer hoog	.654	.059	.003	.815	-.031	.001	.634

* Spearman correlatie

** $p < .05$

Discussie

De centrale vraag van dit onderzoek was: Is er een relatie tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie van kinderen, tussen de 18 en 47 maanden, met en zonder CP en is er een verschil in relatie voor deze twee groepen? Ten eerste blijkt dat kinderen zonder CP significant meer participeren dan kinderen met CP. Verder blijkt dat de copingstijl passief reactiepatroon significant vaker gebruikt wordt door ouders van kinderen met CP dan door ouders van kinderen zonder CP. Ten tweede is er gevonden dat er voor de kinderen met CP geen significante relatie bestaat tussen de copingstijl van de ouders en de intensiteit van de participatie van hun kinderen. Voor de kinderen zonder CP is deze relatie wel gevonden. Er bestaat voor twee copingstijlen een negatieve relatie met de intensiteit van participatie, dit zijn het zeer weinig gebruiken van een vermijdende copingstijl en een lage mate van geruststellende gedachten. Ten slotte blijkt er geen significant verschil te bestaan in de relatie tussen in de intensiteit van de participatie en de gebruikte copingstijl van de ouder voor de twee groepen.

De bevinding dat kinderen zonder CP meer participeren in vrijetijdsactiviteiten is overeenkomstig met de literatuur (Bult et al., 2010; Shikako-Thomas, Majnemer, Law &

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Lach, 2008; Imms, Reilly, Carlin & Dodd, 2008; Majnemer et al., 2008). Uit de literatuur blijkt verder dat ouders van een kind met CP meer gebruik maken van emotiegerichte copingstijlen (Whittingham, Wee, Sanders & Boyd, 2013). Dit is ook terug te zien in huidig onderzoek, hieruit blijkt dat ouders van een kind met CP meer significant meer gebruik maken van de emotiegerichte copingstijl een passief reactiepatroon, dan ouders van kinderen zonder CP. Voor de andere zes copingstijlen geldt, hoewel niet significant, dat ouders van kinderen zonder CP hier meer gebruik van maken. Dit in tegenstelling tot de literatuur, waaruit naar voren komt dat ouders van kinderen met CP meer gebruik maken van alle zeven copingstijlen (Paster, Brandewein & Walsh, 2009). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat gebruikte copingstijlen wellicht niet alleen een verband hebben met de situatie waarin ouders zich bevinden, maar ook met de persoonlijkheid van iemand (Glidden, Billings & Jobe, 2006).

De bevinding dat er voor de groep kinderen met CP geen relatie wordt gevonden tussen de copingstijl van de ouders en de mate van participatie van de kinderen lag niet in lijn der verwachting. Er is echter te weinig onderzoek gedaan naar deze relatie om een alternatieve verklaring te kunnen geven. Voor kinderen zonder CP bestaat er voor twee copingstijlen een relatie met de intensiteit van participatie. Ten eerste is er een negatieve relatie gevonden tussen de intensiteit van de participatie en het zeer weinig gebruiken van een vermijdende copingstijl. Dit wil zeggen dat als ouders zeer weinig gebruik maken van een vermijdende copingstijl, hun kinderen meer participeren. Dit is in lijn der verwachting, vermijden is een emotiegerichte, over het algemeen ineffectieve, copingstijl (Passer et al., 2009; Carver, Scheier & Weintraub, 1989; Mavroveli, Petrides, Rieffe & Bakker, 2007). Het zeer geringe gebruik hiervan impliceert dat het omgaan met een stressvolle situatie niet op een vermijdende manier gebeurd en dat men dus op een andere, wellicht effectievere, manier met de situatie omgaat. Ten tweede is er een negatieve relatie gevonden tussen de intensiteit van de participatie en het weinig gebruiken van de copingstijl geruststellende gedachten. Dit wil zeggen als ouders weinig gebruik maken van geruststellende gedachten om met hun problemen om te gaan, hun kinderen meer participeren. Geruststellende gedachten is een probleemgerichte copingstijl en er werd verwacht dat een hoge score hierop in verband zou staan met een hoge intensiteit van participatie. Dit zou in overeenstemming zijn met de literatuur waaruit blijkt dat geruststellende gedachten helpen bij het effectief aanpassen aan een stressvolle situatie (McTavish & Schelein, 1997; Shikako-Thomas, Majnemer, Law &

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

Lach, 2008; Fredrickson, 1998). Dit verwachte verband werd niet gevonden. Het zou daarom goed zijn vervolgonderzoek te doen naar dit specifieke verband, om meer kennis te vergaren naar hoe dit verband loopt en waarom het anders is dan verwacht.

Ten slotte werd er verwacht dat de relaties tussen de intensiteit van de participatie en de gebruikte copingstijlen voor de ouders van kinderen met en zonder CP significant van elkaar zouden verschillen, dit blijkt niet zo te zijn. Wat betekent dat de copingstijl van de ouders geen factor is die het verschil tussen de intensiteit van participatie tussen kinderen met en zonder CP kan verklaren.

Er is getracht een zo valide en betrouwbaar mogelijk onderzoek uit te voeren. Er zijn echter wel enkele kanttekeningen te plaatsen, zo zijn de respondenten voor de groep kinderen zonder CP geworven uit het sociale netwerk van de onderzoekers zelf. Sociaal wenselijke antwoorden zijn hierbij mogelijk. Verder is te zien dat, van de ouders zonder kind met CP, meer dan helft hoogopgeleid is en bijna de helft een inkomen heeft van meer dan anderhalf keer modaal, dit is niet representatief voor de Nederlandse bevolking en de resultaten zijn dus niet geheel generaliseerbaar.

Voor vervolgonderzoek wordt aangeraden om nogmaals te kijken naar het verband tussen copingstijl van de ouders en de intensiteit van participatie van hun kind, met of zonder CP. Ditmaal met een steekproef die meer representatief is voor de Nederlands bevolking en waarbij de respondenten niet uit het sociale netwerk van de onderzoeker komen. Ook zou er meer gedifferentieerd kunnen worden tussen verschillende soorten activiteiten, zoals onderscheid maken tussen formele activiteiten en informele activiteiten. Het is belangrijk om meer kennis te blijven vergaren over de factoren die samenhangen met de participatie van kinderen, aangezien die een essentieel onderdeel is van de ontwikkeling.

Referenties

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

- Bult, M.K., Verschuren, O., Kertoy, M.K., Lindeman, E., Jongmans, M.J., & Ketelaar, M. (2013). Psychometric evaluation of the dutch version of the assessment of preschool children's participation (APCP): Construct validity and test-retest reliability. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics, 33*, 372-383.
doi:10.3109/01942638.2013.764958
- Bult, M. K., Verschuren, O., Gorter, J. W., Jongmans, M. J., Piskur, B., & Ketelaar, M. (2010). Cross-cultural validation and psychometric evaluation of the Dutch language version of the Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) in children with and without physical disabilities. *Clinical Rehabilitation, 24*, 843-853.
doi:10.1177/0269215510367545
- Carver, C.S., Scheier, M.F., & Weintraub, J.K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social psychology, 56*, 267-283. doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.267
- Clark, S.L., & Hankins, G.D. (2003). Temporal and demographical trends in cerebral palsy: fact and fiction. *American Journal of Obstetrics and Gynecology, 188*, 628-633.
doi:10.1067/mob.2003.204
- Dabrowska, A., & Pisula, E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of pre-school children with autism and Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research, 54*, 266-280. doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01258.x
- Dunst, C.J., Trivette, C. M., & Thompson, R. (1990). Supporting and strengthening family functioning: Toward a congruence between principles and practise. *Prevention in the Human Services, 9*, 19-43. doi: 10.1300/J293v09n01_02
- Egberink, I.J.L., Janssen, N.A.M., & Vermeulen, C.S.M. (10 november, 2014). COTAN 1994, Utrechtse Coping Lijst. Bekeken via www.cotandocumentatie.nl
- Field, A.P. (2006). *Discovering statistics using SPSS*. Londen: SAGE
- Findlay, L. C., Garner, R. E., & Kohen, D. E. (2009). Children's organized physical activity patterns from childhood into adolescence. *Journal of Physical Activity & Health, 6*, 708-715.
- Fredrickson, B.L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology, 2*, 300-319.
- Glidden, L.M., Billings, F.J., & Jobe, M. (2006). Personality, coping style and well-being of

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

- parents rearing children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50, 949- 962. doi: 10.1111/j.1365-2788.2006.00929.x
- Gray, D.E. (1993). Perceptions of stigma: The parents of autistic children. *Sociology of Health and Illness*, 15, 102-121. doi: 10.1111/1467-9566.ep11343802
- Holahan, C.J., & Moos, R.H. (1990). Life stressors, resistance factors, and improved psychological functioning: An extension of the stress resistance paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 909-917. doi:10.1037/0022-3514.58.5.909
- Imms, C., Reilly, S., Carlin, J., & Dodd, K. (2008). Diversity of participation in children with cerebral palsy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 50, 363-369. doi:10.1111/j.1469-8749.2008.02051.x
- Jones, M.W., Morgan, E., Shelton, J.E., & Thorogood, C. (2007). Cerebral palsy: introduction and diagnosis (part I). *Journal of Pediatric Health Care*, 21, 146-152. doi:10.1016/j.pedhc.2006.06.007
- Judge, S. L. (1998). Parental coping strategies and strengths in families of young children with disabilities. *Familie Relations*, 47, 263- 268. doi:10.2307/584976
- Ketelaar, M., Kruijssen, A.J.A., Verschuren, O., Jongmans, M.J., Gorter, J.W., Verheijden, J., ... Lindeman, E. (2010). LEARN 2 MOVE 2-3: a randomized controlled trial on the efficacy of child-focused intervention and context-focused intervention in preschool children with cerebral palsy. *BMC Pediatrics*, 10:80. doi:10.1186/1471-2431-10-80.
- King, G., Law, M., Hanna, S., King, S., Hurley, P., Rosenbaum, P., ... Petrenchik, T. (2006). Predictors of the leisure and recreation participation of children with physical disabilities: A structural equation modeling analysis. *Children's Health Care*, 35, 209-234. doi:10.1207/s15326888chc3503_2
- King, G., King, S., Rosenbaum, P., & Goffin, R. (1999). Family-centered caregiving and well-being of parents of children with disabilities: Linking process with outcome. *Journal of Pediatric Psychology*, 24, 41-53. doi:10.1093/jpepsy/24.1.41
- King, G., Law, M., King, S., Rosenbaum, P., Kertoy, M.K., & Young, N.L. (2003). A conceptual model of the factors affecting the recreation and leisure participation of children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 23, 63-90. doi:10.1080/j006v23n01_05
- King, G., McDougall, J., Dewit, D., Petrenchik, T., Hurley, P., & Law, M. (2009).

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

- Predictors of change over time in the activity participation of children and youth with physical disabilities. *Children's Health Care*, 38, 321-351.
doi:10.1080/02739610903237352
- Law, M., King, G., King, S., Kertoy, M., Hurley, P., Rosenbaum, P., ... Hanna, S. (2006). Patterns of participation in recreational and leisure activities among children with complex physical disabilities. *Developmental Medicine and Neurology*, 48, 337-342.
doi:10.1017/S0012162206000740
- Law, M., & Dunn, W. (1993). Perspectives on understanding and changing the environments of children with disabilities. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 13, 1-17. doi:10.1080/j006v13n03_01
- Law, M., Haight, M., Milroy, B., Willms, D., Stewart, D., & Rosenbaum, P. (1999). Environmental factors affecting the occupations of children with physical disabilities. *Journal of Occupational Science*, 6, 102-110. doi:10.1080/14427591.1999.9686455
- Law, M., Petrenchik, T., King, G., & Hurley, P. (2007). Perceived environmental barriers to recreational, community and school participation for children and youth with physical disabilities. *Physical Medicine and Rehabilitation*, 88, 1636-1642.
doi:10.1016/j.apmr.2007.07.035
- Lepage, C., Noreau, L., & Bernard, P.M. (1998). Association between characteristics of locomotion and accomplishment of life habits in children with cerebral palsy. *Physical Therapy*, 78, 458-469.
- Majnemer, A., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Chilingaryan, C., Rosenbaum, P., & Poulin, C. (2008). Participation and enjoyment of leisure activities in school-aged children with cerebral palsy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 50, 751-758. doi: 10.1111/j.1469-8749.2008.03068.x
- Mavroveli, S., Petrides, K.V., Rieffe, C., & Bakker, F. (2007). Trait emotional intelligence, psychological well-being, and peer rated social competence in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 25, 263-275. doi:10.1348/026151006X118577
- McCubbin, H. I., Joy, C., Cauble, A., Comeau, J., Patterson, J., & Needles, R. (1980). Family stress and coping: A decade of review. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 855-871. doi:10.2307/351829
- Mctavish, J., & Schleien, S. (1997). Patterns of family recreation in families that include children with a developmental disability. *Journal of Leisure Research*, 29, 21-47.

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

- Paster, A., Brandwein, D., & Walsh, J. (2009). A comparison of coping strategies used by parents of children with disabilities and parents of children without disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 30*, 1337- 1342. doi:10.1016/j.ridd.2009.05.010
- Passer, M., Smith, R., Holt, N., Bremner, A., Sutherland, & Vlieg, M. (2009). *Psychology: The Science of Mind and Behaviour*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Raina, P., O'Donnell, M., Rosenbaum, P., Brehaut, J., Walter, S.D., Russell, D., Swinton, M., Zhu, B., & Wood, E. (2005). The health and well-being of caregivers of children with cerebral palsy. *Pediatric, 115*, 626- 636. doi:10.1542/peds.2004-1689
- Rentinck, I. C. M., Gorter, J. W., Ketelaar, M., Lindeman, & Jongmans, M. J. (2009). Perceptions of family participation among parents of children with cerebral palsy followed from infancy to toddler hood. *Disability and Rehabilitation, 31*, 1828-1834. doi:10.1080/09638280902822286
- Ridgway, C.L., Ong, K.K., Tamelin, T.H., Sharp, S., Ekelund, U., & Jarvelin, M.R. (2009). Infant motor development predicts sports participation at age 14 years: Northern Finland Birth Cohort of 1966. *Plus One: 4(8)*, e6837.
- Rosenbaum, P. (2003). Cerebral palsy: What parents and doctors want to know. *British Medical Journal, 326*, 970-974.
- Saloviita, T., Italinna, M., & Leinonen, E. (2003). Explaining the parental stress of fathers and mothers caring for a child with intellectual disability: A double ABCX model. *Journal of Intellectual Disability Research, 47*, 300-312. doi:10.1046/j.1365-2788.2003.00492.x
- Sanders, J.L., & Morgan, S.B. (1997). Family stress and adjustment as perceived by parents of children with autism or Down syndrome: Implications for intervention. *Child and Family Behavior Therapy, 19*, 15-32. doi:10.1300/J019v19n04_02
- Schreurs, P.J.G., Van de Willige, G., Brosschot, J.F., Tellengen, B., & Graus, G.M.H. (1993). Handleiding Utrechtse Coping Lijst UCL (herziene versie). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Shikako-Thomas, K., Majnemer, A., Law, M., & Lach, L. (2008). Determinants of participation in leisure activities in children and youth with cerebral palsy: Systematic Review. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics, 28*, 155- 169. doi:10.1080/01942630802031834
- Simpkins, S.S., Ripke, M., Huston, A.C., & Eccles, J.S. (2005). Predicting participation

COPINGSTIJL OUDERS EN PARTICIPATIE IN VRIJETIJDSDACTIVITEITEN VAN KINDEREN MET EN ZONDER CP

- and outcomes in out-of-school activities: Similarities and differences across social ecologies. *New Directions for Youth Development*, 105, 51-69. doi:10.1002/yd.107
- Sivberg, B. (2002). Family system and coping behaviors. *Autism*, 6, 397- 409.
- Snyder, C.R. (2001). *Coping with stress: Effective people and processes*. Retrieved from <http://books.google.nl/books>
- Stoneman, Z., & Gavidia-Payne, S. (2006). Marital adjustment in families of young children with disabilities: associations with daily hassles and problem-focused coping. *American Journal on Mental Retardation*, 3 1- 14.
- Summers, J. A., Behr, S. K., & Turnbull, A. P. (1989). Positive adaptation and coping strengths of families who have children with disabilities. *Support for Caregiving Families*, 27- 40.
- Welsh, B., Jarvis, S., Hammal, D., & Colver, A. (2006). How might districts identify local barriers to participation for children with cerebral palsy? *Public Health*, 120, 167-175. doi: doi:10.1016/j.puhe.2005.04.006
- Whittingham, K., Wee., D., Sanders, M.R., & Boyd, R. (2013). Sorrow, coping and resiliency: parents of children with cerebral palsy share their experiences. *Disability & Rehabilitation*, 35, 1447- 1452. doi:10.3109/09638288.2012.737081
- World Health Organization (Ed.). (2001). International classification of functioning, disability and health. Version for children and youth. Geneva: ICF-CY.